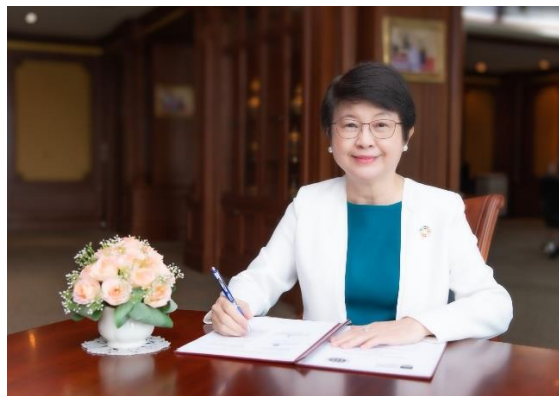

Message from the President

On behalf of the National Institute of Development Administration (NIDA), I would like to extend my heartfelt gratitude to everyone involved in organizing the 3rd NIC-NIDA Conference 2024.

This year, NIDA proudly organized the conference in partnership with East China Normal University (ECNU) and six other esteemed partner organizations, all in celebration of NIDA's 58th anniversary. Under the theme "Redesigning Our Common Future for Sustainable Transformation," the conference took place on August 22-23, 2024 at our campus in Bangkok, Thailand. Highlights of the agenda included four inspiring keynote addresses from distinguished speakers:

Prof. Justin Yifu Lin, Ph.D., Peking University, China
 Prof. Peter Warr, Ph.D., Australian National University, Australia
 Prof. Yongyuth Yuthavong, Ph.D., Thailand
 Adjunct Prof. Krisana Kraissintu, Ph.D., Ramon Magsaysay Awardee, 2009

In addition to these keynote presentations, we were fortunate to host numerous experts from various organizations, contributing to a rich program of special addresses. We also saw an impressive participation of over 175 national and international academic articles, including teaching case studies, research presentations, and Ph.D. consortium presentations. The conference served as a vibrant platform for academics, professionals, and students to showcase their research on an international stage, attracting a total of 2,404 interested attendees from Thailand and around the world.

I would like to take this opportunity to express my sincere appreciation to all our keynote speakers, presenters, sponsors, and partners for their contributions and commitment to this event. I hope that the 3rd NIC-NIDA Conference has successfully achieved its objectives and that the insights gained will inspire meaningful actions and practices that benefit our country and the broader global community.

Thank you once again for your support.

Professor Tippawan Lorsuwannarat, Ph.D.
 President, National Institute of Development Administration
 Chairperson, Executive Committee Board
 NIDA's National and International Conference, 2024

Keynote speech of Prof. Justin Yifu Lin, Ph.D.,

Peking University, China

Day 1: Thursday, August 22, 2024

Summary of keynote highlights

By Assoc.Prof. Amornrat Apinunmahaku, Ph.D.

China and East Asia's Rise and Its Implication for Development Economics

At the 3rd National and International Conference of the National Institute of Development Administration (NIC-NIDA), held on August 22-23, 2024, the institution had the honor of hosting Professor Justin Yifu Lin, a distinguished economist from China and the Director of the New Structural Economics at Peking University. Professor Lin delivered a keynote address entitled “China and East Asia's Rise and Its Implication for Development Economics.”

In his address, Professor Lin provided a historical overview of global economic development, highlighting the division of nations into developed and developing categories since the Industrial Revolution of the 18th century. He noted that, following World War II, many developing nations aspired to achieve economic development on par with high-income countries. During this period, the Asian economy was generally perceived as impoverished with limited prospects for advancement. However, several East Asian economies, including South Korea, Singapore, and Japan, successfully transitioned to industrialized economies. Similarly, China's shift to a market economy in 1978 precipitated remarkable economic growth, with an average annual growth rate of 9% over 45 years. Consequently, China's per capita GDP has reached \$13,000 and is projected to exceed the \$13,485 threshold, thereby attaining high-income status within a few years.

Despite these successes, many other countries have struggled with economic transitions, with some remaining trapped in poverty. This disparity presents a significant puzzle in the field of economic development: why did some economies that appeared promising in the 1950s and 1960s fail to transform into high-income countries, while East Asian economies and China, which were relatively poorer at the time, achieved successful economic transitions?

The Failures of Mainstream Development Economics

Professor Lin articulated his perspectives on global economic development as follows. During the initial phase of economic development from the 1950s to the 1960s, known as ‘Structuralism,’ developing countries were perceived to have lower productivity compared to developed nations. This disparity was attributed to the economic structures of developing countries, which were predominantly driven by agricultural sectors, whereas developed countries had already transitioned to industrial economies. Additionally, developing countries were criticized for low savings rates and the misallocation of resources, which impeded their economic transitions. Structural economists, therefore, recommended that governments in developing countries adopt proactive roles in stimulating savings, reallocating resources, and investing in modern industrial sectors. To reduce reliance on imports, these countries implemented various measures under the import substitution policy to promote domestic investment. Despite the establishment of a few modern, large-scale industries such as steel and automobiles in the 1960s and 1970s, their inefficiencies prevented these countries from achieving high-income status.

Over the subsequent 30 years of economic development following World War II, most developing countries continued to struggle with economic transformation. Economists in the second phase of development economics, known as ‘New Institutional Economics,’ attributed the failures of the developing world primarily to government failures, including excessive government intervention and corruption. Consequently, they advocated for reducing government intervention through the privatization of state-owned enterprises, marketization by promoting market institutions, and supporting trade liberalization. These recommendations, collectively known as the Washington Consensus, were conditions that developing countries had to meet to receive financial assistance from the World Bank or the International Monetary Fund during economic crises. Unfortunately, the implementation of the Washington Consensus did not lead to economic success; rather, the economies of developing countries deteriorated further compared to the first stage under Structuralism, resulting in a lost decade of economic development.

Successful Economic Strategies in East Asian Countries

The successful economic performance of East Asian countries can be attributed to their promotion of industrial transition alongside export-promotion measures, rather than import substitution strategies. Countries such as China, Vietnam, and Cambodia did not adhere to the Washington Consensus, yet they achieved economic stability and significant growth by the 1980s. China, in particular, employed a dual-track approach in its economic development. This approach involved the government implementing import substitution policies to support non-competitive traditional industries while simultaneously promoting small-scale, labor-intensive manufacturing over large-scale, capital-intensive industries. Additionally, the state facilitated market institutions and implemented export-promotion policies through the establishment of special economic zones and industrial parks.

Despite mainstream development economists initially criticizing the dual-track approach for allowing both market and state mechanisms to operate concurrently, China’s economy performed remarkably well, achieving economic stability by the 1980s. It is noteworthy that East Asian economies and China did not follow the Washington Consensus guidelines. Instead, they allowed market forces and government interventions to work in tandem to achieve economic development. In contrast, countries that adhered to mainstream economic development ideas struggled to transform their economies. Consequently, Professor Lin has suggested a reevaluation of development economics, introducing his concept of ‘The New Structural Economics.’

Understanding Economic Structure and Development Determinants

Professor Lin posits that a comprehensive understanding of a nation's economic structure and the determinants of its development is essential. The economic structure of any economy is typically determined by the nation's factor endowments, which Adam Smith referred to as 'the wealth of nations.' Factor endowments encompass the abundance of resources within a country, such as natural resources, labor forces, and capital. The industrial structure and comparative advantage of a country are generally dictated by these factor endowments, as industries with abundant factor endowments incur lower factor costs of production. However, the competitiveness of an industry is contingent upon its total cost, which includes both the factor cost of production and transaction costs.

Governments can play a pivotal role in reducing transaction costs by enhancing the country's infrastructure and institutional systems, such as financial institutions and legal frameworks. Professor Lin concludes that the economic development of a nation involves three structural transformations: production structure, infrastructure, and institutional structure. These transformations must be initially driven by the economy's factor endowments. To elevate a country's economic development to high-income status, it is imperative to leverage its comparative advantage to minimize factor costs of production. Concurrently, the government must improve infrastructure and institutional structures to reduce transaction costs, thereby lowering the total cost of production and enhancing the country's competitiveness. As the country generates higher profits from trade, it can accumulate wealth, which constitutes the capital endowment necessary for advancing towards technology-intensive and capital-intensive industries.

The Role of Competitive Markets and Government in Structural Transformation

In the process of structural transformation, competitive markets will reflect relative prices of factors that align with the factor endowments of the economy. Driven by profit-maximizing motivations, domestic entrepreneurs will select technologies and industries that correspond to the country's comparative advantage, as determined by its factor endowments. Concurrently, the government must create incentives to encourage the first movers in advanced industries and support their success. This can be achieved by investing in infrastructure and improving institutional frameworks. Additionally, the government may need to privatize certain resources to support these first-mover industries that possess a comparative advantage.

Professor Lin highlighted that the primary reason Structuralist economists failed to transform developing economies into high-income countries was their recommendation to promote capital-intensive, large-scale industries, which contradicted the comparative advantages of these nations. Government subsidies and protectionism led to resource misallocation, rent-seeking, and corruption. Conversely, the Washington Consensus's emphasis on reducing government intervention hindered the promotion of industries with comparative advantages.

The New Structural Economics, proposed by Professor Lin, represents the third generation of economic development theory. He advised developing countries to scale up industries where they have comparative advantages based on their factor endowments. This approach should be combined with two additional conditions: promoting a market economy and maintaining a proactive government. Successful structural transformation, according to Professor Lin, will result in an open economy, macroeconomic stability, and a high economic surplus, ultimately leading to increased savings and investment.

Keynote speech of Prof. Peter Warr, Ph.D.,

Australian National University, Australia

Day 1: Thursday, August 22, 2024

Summary of keynote highlights

By Assoc.Prof. Amornrat Apinunmahaku, Ph.D.

What Causes Economic Growth? Solow, Krugman and the Sources of Growth in Thailand

Prof. Peter Warr from the Australian National University explores the sources of economic growth by examining the theories of prominent economists like Robert Solow and Paul Krugman. He relates these concepts to Thailand's economic landscape, using data to highlight how various factors have influenced the country's growth trajectory and what this reveals about economic development more broadly.

Prof. Peter Warr mentioned that in 1957 Robert Solow invented the subject of growth accounting: the decomposition of growth of output per worker into a component due to increasing the quantity of inputs and a component due to increasing the amount of output per unit of those inputs. Figure 1 makes this distinction clear.

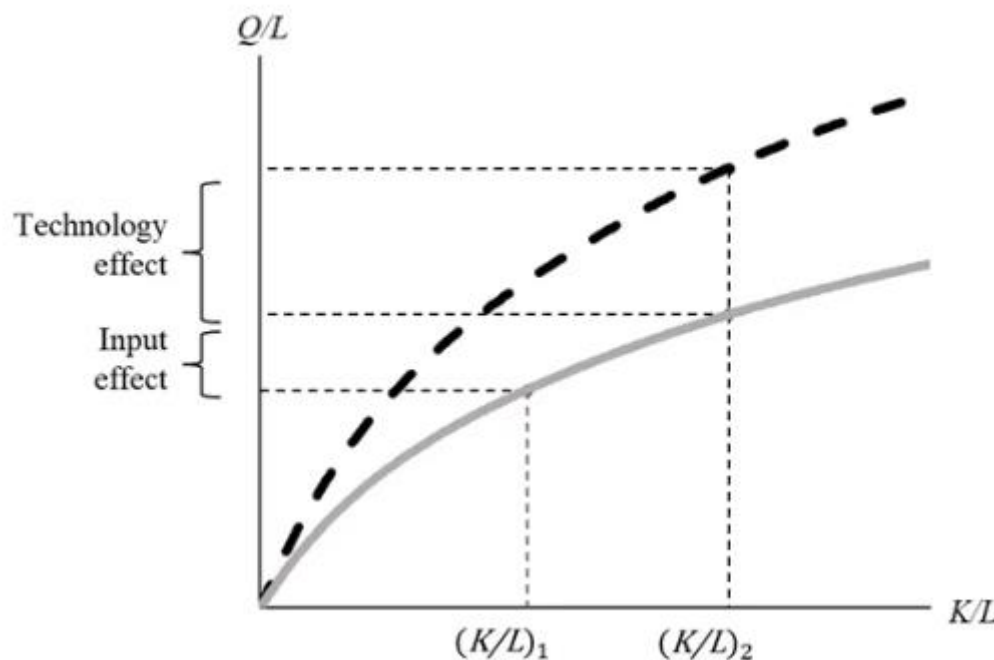

Figure 1. The Solow model of growth accounting

The solid grey line shows the production function in period 1. This is the amount of output per worker produced for each level of the capital stock per worker. It shows diminishing returns: for each additional increase in the capital stock per worker the additional amount of output per worker declines. If the capital stock per worker increases over time from $(K/L)_1$ to $(K/L)_2$ the additional amount of output per worker that is obtained is shown on the vertical axis. This is the input effect. Now suppose that over the same period the production function shifts to the dashed black line. The same increase in the capital stock per worker causes an additional increase in output per worker that Solow said was due to technological change. Solow used data for the United States to argue that the input effect accounted for only 12.5 per cent of output growth per worker and technological change (measured as a residual) accounted for the remaining 87.5 per cent.

In a very famous 1994 article in *Foreign Affairs* called “The Myth of Asia’s Miracle”, Paul Krugman applied these ideas to Asia. He argued that for Asian countries input growth accounted for all of Asia’s rapid growth being experienced at that time and “technological change” explained almost none of it. He also said that Asia’s growth was unsustainable because if all the growth is due to adding to the capital stock diminishing returns means that the growth has to slow down.

There were two problems with Krugman’s argument. First, his argument (like Solow’s) is based upon a one-sector framework. Second, Krugman drew upon growth accounting studies conducted by other scholars for his evidence, as his article makes clear. But these studies were mainly based on data from Singapore and Hong Kong. These two city states differ from nearly all of the rest of Asia. They lack low-productivity traditional agriculture. They import nearly all their food. Does this matter?

It was argued that the movement of people out of low-productivity agriculture to higher productivity industry and services is a major source of Asian growth that Krugman overlooked as his evidence was based on economies that are not typical of Asia: Singapore and Hong Kong. They have no agriculture.

Extending Krugman's framework, to understand productivity growth we need to distinguish three sources, not just two:

- growth of factor inputs (labor, physical capital and human capital) relative to population;
- growth of the productivity of these factors, through technical change; and
- growth of aggregate output per worker due to the reallocation of labour from lower-productivity sectors (mainly agriculture) to higher-productivity sectors (mainly industry and some services).

Krugman focused on (a) and (b). These are within-sector sources of productivity growth. He missed (c), which is a between-sector source of productivity growth.

In terms of Thailand, using data from the Thai government's National Economic and Social Development Council (NESDC). Thailand is far more typical of Asia than Singapore or Hong Kong. Like most of Asia, Thailand has a large agricultural sector.

But average productivity (output per worker) is low in that sector.

Figure 2 summarizes the changing sectoral composition of employment in Thailand from 1960 to 2023. As a share of total employment, employment in agriculture has declined throughout this long period. The absolute number of workers employed in agriculture has declined since about 1989. About two thirds of these workers leaving agriculture have gone into the services sector and about one third into industry.

Figure 3 now combines these data on employment with data on the composition of GDP in Thailand over the same period. GDP is the sum of value-added in each sector. The data show that value-added per worker in agriculture is much lower than in services or industry. The movement of labor out of low-productivity agriculture into higher-productivity services and industry is a source of output growth that Krugman overlooked. How important is it?

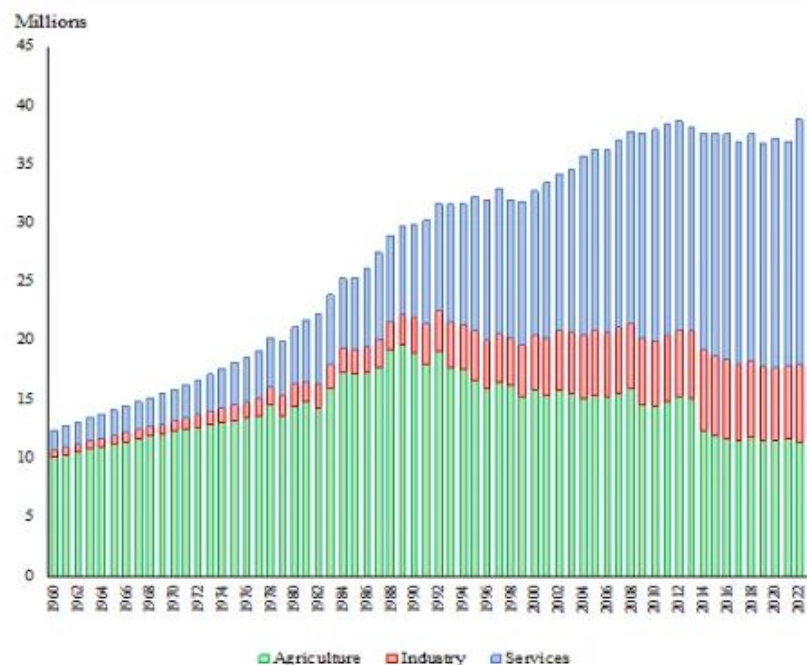

Figure 2. Employment in Thailand, 1960 to 2023

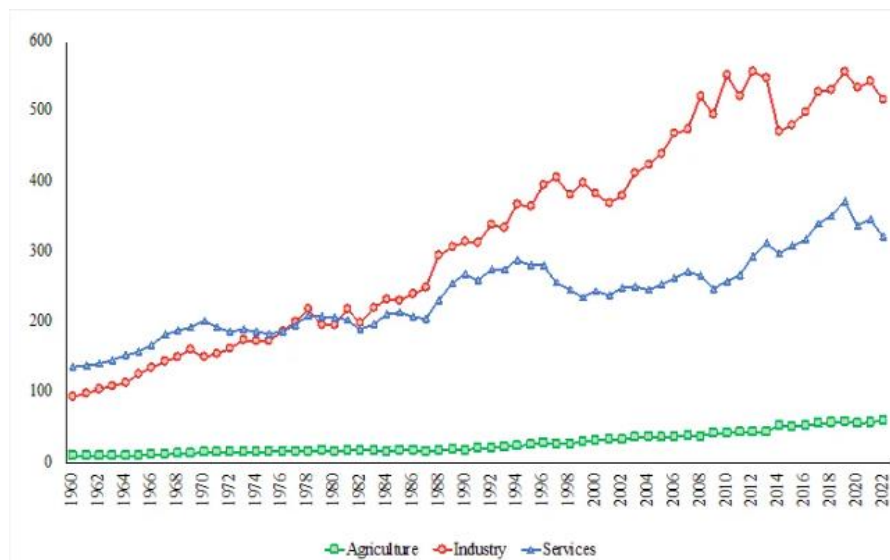

Figure 3. Productivity per worker in Thailand, 1960 to 2023

Table 1 now summarizes the application of the three-component decomposition described above to the data for Thailand, using the above data and other data on productivity growth published by the NESDC.

Table 1. Sources of aggregate productivity growth per worker per year, 1981 to 2021

	Contribution to productivity growth	(% contribution to productivity growth)
1981-1996 (Before 1997-1999 Asian Financial Crisis)		
Productivity growth per worker	4.92	(100)
Within-sector input effect	2.52	(51.2)
Within-sector technology effect	-0.02	(-0.4)
Between-sector reallocation effect	2.42	(49.2)
2000-2021 (After 1997-1999 Asian Financial Crisis)		
Productivity growth per worker	2.25	(100)
Within-sector input effect	0.79	(35.2)
Within-sector technology effect	0.42	(18.6)
Between-sector reallocation effect	1.04	(46.2)

These estimates confirm that the 1997-99 Asian Financial Crisis was a turning point for Thailand. Since the crisis, annual productivity growth has been less than half of that before the crisis. The decomposition helps in understanding the reason for that. The largest change is the decline in the within-sector input effect. This consists mainly of a decline in the rate of growth of the physical capital stock per worker. Investment in physical capital has three components: private business investment; public investment; and foreign direct investment. The first is by far the largest and the decline in this component is the main reason for the large drop in the within-sector input effect.

The results also show that the between-sector reallocation effect has been important in both periods, explaining almost half of the productivity growth per worker in both periods. This contributor to productivity growth also declined, but it was not as important as the input effect.

To raise long-term productivity growth significantly, an increase in the level of private sector investment will be required. The policy measures that might achieve that therefore deserve close attention.

Keynote speech of Prof. Yongyuth Yuthavong, Ph.D.,

Honorable Member of NIDA Council, Thailand

Day 2: Friday, August 23, 2024

Summary of keynote highlights

By Professor Tippawan Lorsuwannarat, Ph.D.

President, National Institute of Development Administration

“Redesigning Our Common Future for Sustainable Transformation”

การออกแบบอนาคตสำหรับการพลิกโฉมที่ยั่งยืน

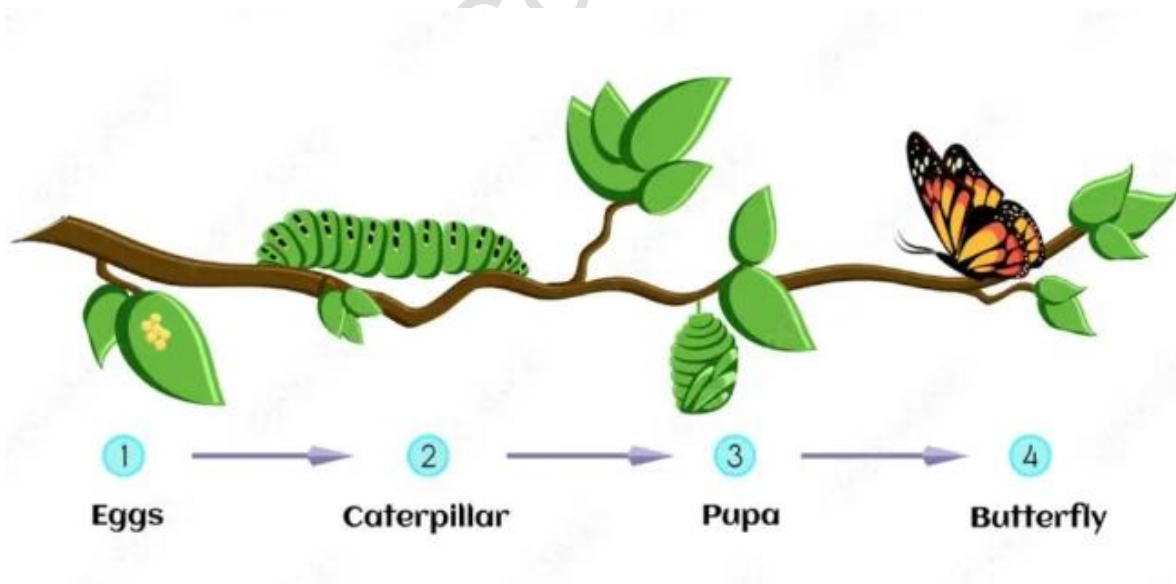
องค์ปาฐกของงานประชุมวิชาการ NIC-NIDA 2024 โดย ศาสตราจารย์ ดร. ยงยุทธ ยุทธวงศ์ ในหัวข้อ “Redesigning Our Common Future for Sustainable Transformation” เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2567 ที่นิด้า น่าสนใจ ให้แง่คิด รวมทั้งมีประเด็นที่พวกเราจะได้ช่วยกันคิดต่อว่า จาก Sustainable Development Goals (SDGs) ที่จะแปลงให้เป็นการพลิกโฉมเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Transformation) ได้อย่างไร

ท่านเริ่มจากเหตุผลความจำเป็นที่ต้องมีแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนาการของแนวคิดที่ริเริ่มโดยองค์การสหประชาชาติ จากการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Earth Summit) ในปี 1992 ที่บราซิล ต่อมาเป็นการประชุมเพื่อกำหนด Millenium Development Goals (MDGs) ในปี 2000 ที่ให้ความสำคัญกับ 8 เป้าหมายในเรื่องการลดความยากจน การจบการศึกษาพื้นฐาน ความเสมอภาคทางเพศ การลดอัตราการตายของเด็ก การปรับปรุงสุขภาพของมารดา การต่อสู้เอดส์ โรคมมาลาเรีย และโรคอื่น ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และการสร้างภาคีความร่วมมือระดับโลก กำหนดให้แล้วเสร็จในปี 2015 จากนั้นได้พัฒนามาเป็นเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) 17 เป้าหมาย ซึ่งกำหนดเวลาตั้งแต่ปี 2015-2030

จากผลการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินงานเรื่อง SDGs ของทั่วโลกในปี 2023 พบว่าการดำเนินงานที่เป็นไปตามเป้าหมายมีเพียง 15% ดำเนินการได้ปานกลางมี 48% และที่ชะงักงันหรือถอยหลังมี 37% สำหรับประเทศไทยมีคะแนนเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป็นที่หนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน และเป็นอันดับ 43 ของโลก (ผลประเมินปี 2023) โดยเป้าหมายที่ไทยทำได้ดีคือเป้าหมายที่ 1 ลดความยากจน และเป้าหมายที่ 4 เรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา

ท่านยังได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า การพัฒนา (development) และการพลิกโฉม (transformation) โดยท่านได้ให้ความหมายว่า การพัฒนา คือ “การเติบโต หรือความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยค่อยๆ เปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการ” ส่วนคำว่า การพลิกโฉม “เป็นการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นโดยกระบวนการที่ฉับพลัน”

ท่านยกตัวอย่างพัฒนาการของผีเสื้อเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างการพัฒนาและการพลิกโฉม ผีเสื้อมีพัฒนาการเป็น 4 ระยะ คือ จากไข่ มาเป็นหนอน ดักแด้ และผีเสื้อ โดยการพัฒนาจะเกิดขึ้นในแต่ละระยะ แต่การพลิกโฉมจะเกิดขึ้นเมื่อผีเสื้อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอย่างสิ้นเชิง เช่น จากไข่ค้อยๆ สะสมการพัฒนาเป็นตัวหนอน เมื่อเป็นตัวหนอนนั้นก็เป็นการพลิกโฉมครั้งแรก และการพลิกโฉมเกิดขึ้นอีกอย่างต่อเนื่องกระทั่งเป็นผีเสื้อ ปกติเรามักใช้รูปพัฒนาการของผีเสื้อเป็นตัวอย่างของการพลิกโฉมจากไข่มาเป็นผีเสื้อทีเดียว แต่เมื่อท่านอธิบายทำให้เกิดความชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาและการพลิกโฉมได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการคาดหวังผลสุดท้ายของการเปลี่ยนแปลงอาจจะต้องมีการพลิกโฉมหลายครั้ง

ตัวอย่างของการพลิกโฉมครั้งใหญ่ คือ อินเทอร์เน็ต พลังแสงอาทิตย์ รถยนต์ไฟฟ้า การปฏิวัติเขียว (green revolution) และการแพทย์ที่อาศัยยีนส์เฉพาะบุคคลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการป้องกัน วินิจฉัยและการ

รักษา (personalized medicine) ในช่วงที่มีการระบาดของโควิด-19 ก็เกิดการพลิกโฉมหลายอย่าง เช่น วัคซีน m-RNA การทำงานที่บ้าน การประชุมออนไลน์ เป็นต้น

เมื่อมีการพลิกผัน (disruption) เกิดขึ้น การพลิกโฉมมักจะตามมา เช่น เมื่อเกิดสงครามโลกซึ่งเป็นการพลิกผัน ทำให้เป็นที่มาของการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติซึ่งถือเป็นการพลิกโฉม หรือปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่ทำให้เกิดการพลิกผัน ทำให้มีการพลิกโฉมในด้านการทำธุรกิจ การศึกษา และการใช้เวลาว่าง

ท่านจึงเสนอว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถสร้างการพลิกผัน (disruption) ให้เกิดขึ้นได้ แต่เป็นเสมือนดาบสองคมซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ต้องรู้จักใช้เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้น การอยู่รอดในระยะยาว (long-term survival) โดยการพลิกผันอาจเกิดขึ้นได้หลายครั้ง ทั้งในระดับประเทศและระดับพื้นที่ ทั้งในด้านอาชีพและการใช้ชีวิตส่วนตัว ด้านสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี จึงต้องสร้างความคุ้นเคยกับการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยนี้

นอกจากนี้ ท่านใช้อุปมาอุปมัย (metaphor) ในการอธิบายเรื่องเทคโนโลยี โดยใช้ตัวอย่างปูเสฉวนที่ต้องการเปลี่ยนบ้านอยู่เรื่อย ๆ ปูจึงไปหาเปลือกหอยหรือกระดองที่กระเบื้องมาเป็นบ้าน ท่านกล่าวว่าเทคโนโลยีเป็นตัวช่วย (enabler) ในการทำงาน ทำหน้าที่เหมือนกับบ้านของปูเสฉวน แต่สิ่งที่เรามุ่งทำกันอยู่ขณะนี้คือการเปลี่ยนเฉพาะบ้านของปู เช่น เราเปลี่ยนมือถือกันบ่อย เราควรเน้นการเปลี่ยนแปลงที่ตัวปูมากกว่าบ้านของมัน นั่นก็คือ เราควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ใช่มุ่งเน้นกันที่เปลือกมากกว่าการแก้ไขที่เนื้อแท้ของต้นตอปัญหา

องค์การสหประชาชาติและ UNESCO กังวลเกี่ยวกับจริยธรรมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และได้มีการประกาศถ้อยแถลงเกี่ยวกับจริยธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืนที่กรุงเทพฯ เพื่อให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เป็นตัวสนับสนุน (enabler) การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีจริยธรรม ดังนั้น การออกแบบใหม่สำหรับอนาคตเพื่อให้เกิดการพลิกโฉมอย่างยั่งยืน ท่านอาจารย์ยุทธจักรจึงเสนอ 3 แนวทาง คือ

- การคาดการณ์ในอนาคต (Foresight) โดยเน้นเรื่องสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง
- การวางแผนฉากทัศน์ในอนาคตที่ยืดหยุ่น (Flexible Scenario) เป็นทางเลือกในอนาคต โดยพิจารณาผลกระทบจากเทคโนโลยีด้วย
- ตำแหน่งทางเลือก (Fallback Position) เป็นทางเลือกสำหรับประเทศและชุมชน หรือเป็นนโยบายทางเลือก

ในปี 2023 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้นำเรื่องการคาดการณ์ในอนาคตมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้บรรลุผลเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีการระบุเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องด้านการแพทย์ที่สำคัญ เช่น การใช้จีโนมิกส์ (genomics) ซึ่งเป็นการศึกษายีนส์หรือพันธุกรรม การวินิจฉัยไวรัสด้วยต้นทุนที่ต่ำ และการวินิจฉัยโรคทางไกลผ่านมือถือหรืออุปกรณ์อื่น

การสร้างอนาคตที่ยั่งยืนต้องอาศัยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในระดับสถาบันและบุคคลซึ่งจะต้องตระหนักรู้ถึงปัญหา และช่วยกันสร้างอนาคตที่ยั่งยืนโดยมีแผนในการจัดการกับการพลิกผันในอนาคตทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ตลอดจนมีการพิจารณาประเด็นด้านจริยธรรม กฎหมายและสังคม (Ethics, Law, and Social Issues – ELSI) ซึ่งมีความสำคัญในการวางแผนเพื่อเตรียมอนาคตที่ยั่งยืน และเลี่ยงผลกระทบในด้านลบที่จะเกิดขึ้น

ท่านอาจารย์ยุทธจักรได้ถามว่าหากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนล้มเหลวจะเกิดอะไรขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น เป้าหมายที่เกี่ยวกับคน (people) ปรากฏการณ์ความยากจน ความหิวกระหาย และการเจ็บป่วยจะมีมากขึ้น การขาดการศึกษา สถานภาพของผู้หญิงแย่ลง เป้าหมายเกี่ยวกับโลก (planet) จะเกิดปัญหาเรื่องน้ำ ที่ดินและอากาศที่มีคุณภาพแย่ลง การขาดความหลากหลายด้านชีวภาพ ด้านความรุ่งเรือง (prosperity) เกิดปัญหาการเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง การสูญเสียชีวิต และการลดลงของทรัพยากรพลังงาน ด้านสันติภาพ (peace) มีสงครามและความไม่สงบสุขเกิดขึ้นทั่วไป และด้านภาคีความร่วมมือ (partnership) เกิดความล่มสลายของสถาบันโลกและความร่วมมือของนานาชาติถูกบั่นทอน

ดังนั้น จะทำอย่างไรเพื่อให้มีหลักประกันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ในบทความของนักวิชาการ ชื่อ Jeffrey Sachs และคณะ ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร Nature ได้เสนอว่าควรขยายเวลาการดำเนินงานเรื่อง SDGs จากปี 2030 เป็นปี 2050 เพิ่มเวลาอีก 20 ปี องค์ปาฐกจึงเสนอเป็นครั้งแรกของโลกว่า เนื่องจากนิต้าได้จัดประชุมเรื่อง Sustainable Transformation ซึ่งถือเป็นเรื่องที่สำคัญของกระบวนการพัฒนา ดังนั้นหลัง 2030

ควรเสนอเป็น Sustainable Transformation Goals (STGs) และเสนอในที่ประชุมระดับสากลเพื่อให้มีการดำเนินการต่อ ก้าวถัดไปจึงควรวางเป้าหมายของ STGs

ท่านจบการกล่าวปาฐกถาโดยอิงกับคำกล่าวของมหาตมะ คานธี เรื่อง บาปทางสังคมเจ็ดประการ (Seven Social Sins) ซึ่งได้แก่ ความมั่งคั่งที่ปราศจากการทำงาน ความสุขสบายที่ปราศจากมโนธรรม ความรู้ที่ปราศจากอุปนิสัยที่ดี การค้าขายที่ปราศจากศีลธรรม วิทยาศาสตร์ที่ปราศจากมนุษยธรรม ศาสนาที่ปราศจากการเสียสละ และการเมืองที่ปราศจากหลักการ โดยท่านเสนอว่า การพัฒนาที่ไม่มีความยั่งยืน (Development without Sustainability) ถือเป็นบาปทางสังคมข้อที่แปด

Keynote speech of Adjunct Prof. Krisana Kraisintu, Ph.D.,

Ramon Magsaysay Award 2009

Day 2: Friday, August 23, 2024

Summary of keynote highlights

By Assoc.Prof. Patthareeya Lakpetch, Ph.D.

การสร้างความเท่าเทียมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในบรรยายพิเศษนี้ ท่านได้แบ่งปันประสบการณ์กว่า 16 ปี ในการสร้างความเท่าเทียมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน อาทิ การพัฒนายาต้านเอชไอวี เพื่อเพิ่มการเข้าถึงยาจำเป็น และการเสริมสร้างศักยภาพให้กับชุมชนที่ด้อยโอกาสผ่านการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ผลงานของท่านไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงการเข้าถึงการรักษาพยาบาลเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นการสร้างผลกระทบเชิงบวกในด้านสาธารณสุขและการพัฒนาชุมชน

การเข้าถึงยาต้านเอชไอวีและความสำคัญในการผลิตยาในประเทศ

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. เกษัชกรหญิง กฤษณา ไกรสินธุ์ เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดเรื่องการผลิตยาต้านเอชไอวีราคาถูกในประเทศไทย โดยแรงบันดาลใจสำคัญเกิดจากปัญหาการเข้าถึงยารักษาโรคของผู้ป่วยที่ยากไร้ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ในขณะนั้นยาต้านเอชไอวีในประเทศไทยมีราคาสูงมาก โดยต้องใช้จ่ายเงินถึง 20,000-30,000 บาทต่อผู้ป่วยต่อเดือน ทำให้มีผู้ป่วยเพียง 850 คนเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงยาได้ด้วยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคม ศาสตราจารย์กฤษณา จึงเริ่มคิดค้นวิธีที่จะลดต้นทุนการผลิตยาเพื่อให้สามารถเข้าถึงได้

มากขึ้น โดยท่านเชื่อว่าสิทธิเข้าถึงยาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนทุกคนที่ควรจะได้รับยาโดยไม่แบ่งแยกว่าคนรวยหรือคนจนจากความเหลื่อมล้ำด้านระดับเศรษฐฐานะ ซึ่งผลงานโดดเด่นของท่านและสร้างชื่อเสียงให้องค์กรเภสัชมากที่สุด ได้แก่ การผลิตยาต้านเอ็ดส์ (Anti-AIDS Drugs. 300mg/100 Capsule) ซึ่งเป็นยาช่วยลดการติดเชื้อจากแม่สู่ลูก ยา Stavudine Capsules 30,40 mg. และยา Zidovudine-Lamivudine Tablets AZT 300 mg + 3TC 150 mg. เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2538 ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. เภสัชกรหญิง กฤษณา ไกรสินธุ์ ได้ประสบความสำเร็จในการผลิตยาต้านเอ็ดส์ชนิดแรกในประเทศไทย ซึ่งไม่เพียงแต่ลดต้นทุนการผลิตยาให้ต่ำลงถึง 800 บาทต่อเดือนต่อผู้ป่วย แต่ยังทำให้ยามีคุณภาพเทียบเท่ากับยานำเข้าจากต่างประเทศ ผู้ป่วยส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์และผู้ป่วยเอ็ดส์ที่ตั้งครรภ์ก็สามารถได้รับยาได้ เด็กที่เป็นผู้ป่วยเด็กที่คลอดใหม่ก็สามารถได้รับยาน้ำเฉพาะของเด็กผู้ป่วยเอ็ดส์ด้วย (AZT Syrup) Stavudine 10 mg/ml ซึ่งยานี้ได้รับชื่อยาสามัญในปี 2538 ยาต้านเอ็ดส์ได้มีการผลิตขึ้นใน 3 ประเทศ ได้แก่ 1) ประเทศไทย 2) ประเทศอินเดีย และ 3) ประเทศบราซิล ตามลำดับ โดยประเทศไทยนับเป็นประเทศแรกในภูมิภาคที่สามารถผลิตยาต้านเอ็ดส์ได้สำเร็จ โดยเพิ่มโอกาสการเข้าถึงยาต้านเอ็ดส์ในราคาที่สามารถจ่ายได้ช่วยลดอัตราการเสียชีวิตของผู้ป่วยเอ็ดส์ลงอย่างมาก และเปิดโอกาสให้ผู้ป่วยทั้งในเมืองและชนบทสามารถเข้าถึงการรักษาอย่างทั่วถึง สำหรับตัวยาต้านเอ็ดส์ที่ทำให้เกิดการเสียชีวิตมากที่สุด คือยาต้านเอ็ดส์สูตรค็อกเทล GPO-VIR S30 เป็นยาสูตรผสมและมียา 3 ชนิด ผสมในเม็ดเดียวกัน เช่น Stavudine (d4T) 30 mg., Lamivudine (3TC) 150 mg. และ Nevirapine 200 mg. โดยการผลิตยาเพียงครั้งเดียวสามารถช่วยลดต้นทุนและเวลาการผลิตยา ซึ่งเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการได้รับยาที่มีราคาสูง อีกทั้งป้องกันการเกิดเชื้อดื้อยา เนื่องจากผู้ป่วยติดเชื้อจำเป็นต้องรับประทานยาอย่างต่อเนื่องเข้าเย็นอย่างละ 3 เม็ด ถ้าหากมีการลืมนยาเม็ดใดเม็ดหนึ่ง เชื้ออาจจะเกิดการดื้อยา ต้องมีการเปลี่ยนยาทันทีและจะทำให้ยามีราคาแพงขึ้น

บทบาทในทวีปแอฟริกา: สร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงยา

นอกจากความสำเร็จในประเทศไทย ศาสตราจารย์กฤษณา ยังได้ขยายการทำงานของท่านไปยังทวีปแอฟริกา ซึ่งในช่วงเวลานั้นยังคงประสบปัญหาโรคเอ็ดส์และมาลาเรียอย่างรุนแรง ท่านเดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ ที่มีความยากจนและขาดแคลนการรักษา เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก ในปี ค.ศ. 2002 มีผู้เสียชีวิตจากโรคเอ็ดส์ถึง 1 ล้านคน และจากโรคมมาลาเรียอีก 2 ล้านคน ซึ่งผู้ป่วยจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงการรักษาโรคได้เนื่องจากราคาสูงเกินไป และรัฐบาลไม่มีทรัพยากรเพียงพอในการจัดหาการรักษาได้อย่างทั่วถึง

ศาสตราจารย์กฤษณา ทำงานในสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก (Democratic Republic of Congo) เป็นระยะเวลา 3 ปี เพื่อพัฒนายาต้านเอ็ดส์ที่มีราคาถูกและมีประสิทธิภาพ จากการทำงานอย่างหนัก ท่านสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสเข้าถึงยาก่อนหน้านี้ และยังคงสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรนานาชาติ เช่น UN และองค์กรในเยอรมันที่ให้การสนับสนุนในการพัฒนาสาธารณสุขของประเทศที่ด้อยพัฒนา และได้เดินทางไปทำงานในประเทศอื่น ๆ เพิ่มเติม ในทวีปแอฟริกา อาทิ เซเนกัล ไลบีเรีย แกมเบีย

มาลี กินี-บิสซาซา เบนิน กาบอง ยูกันดา เคนยา เอธิโอเปีย โมซัมบิก และแซมเบีย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มประเทศที่เผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจนและการเข้าถึงการรักษาที่จำกัด ในขณะที่คนในแอฟริกาเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งจำนวน 2 ล้านคน จึงทำให้ท่านได้ผลักดันให้มีการผลิตยารักษามะเร็งควบคู่กับยาต้านเอ็ดส์ (Production of Medicine and Anti – AIDS. Drug) โดยได้มีการผลิตยาเอ็ดส์และยามะเร็งของเด็กอีกด้วย

การพัฒนาสมุนไพรในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้: ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน

หลังจากประสบความสำเร็จในการช่วยเหลือผู้ป่วยในแอฟริกา ท่านเดินทางกลับมาประเทศไทย โดยได้ริเริ่มโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นโครงการที่มีเป้าหมายในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โครงการแรกที่ท่านริเริ่มในปี พ.ศ. 2551 คือ โครงการล้งกาสุกะ ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนาการผลิตสมุนไพรในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน บนฐานคิดการพัฒนาโครงการฯ จาก 3 สาเหตุหลัก ได้แก่

1. ความรู้สึกของชาวบ้านที่ไม่ได้รับความยุติธรรม เนื่องจากพื้นที่นี้มีปัญหาความขัดแย้งและการแบ่งแยก ทำให้ชาวบ้านรู้สึกถูกทอดทิ้งและไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจากภาครัฐ
2. พื้นที่นี้มีการพัฒนาช้ากว่าพื้นที่อื่น เมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นของประเทศไทย พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจที่ล่าช้า ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน
3. เหตุผลส่วนตัวของท่าน ที่ได้มีโอกาสเข้ามาทำงานในพื้นที่ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ท่านได้ทำงานที่สถานีอนามัยและมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและความต้องการของชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างดี

โครงการล้งกาสุกะ เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาสมุนไพร ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม โดยท่านได้สร้างโรงงานผลิตสมุนไพร 2 แห่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ โรงงานที่อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาสและ โรงงานที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

โรงงานเหล่านี้ไม่เพียงแต่ผลิตยาสมุนไพรคุณภาพสูงเพื่อการรักษาโรค แต่ยังเป็นแหล่งสร้างงานและรายได้ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อให้เกิดมูลค่าสูงขึ้น โดยหลักการงานและแนวคิดสำคัญของท่านที่ทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จคือ:

- ภาษาไม่ใช่อุปสรรคในการเรียนรู้ ท่านเน้นให้ชาวบ้านเข้าใจว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้แม้จะใช้ภาษาที่แตกต่างกัน
- การทำเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านทำตาม ท่านเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติและให้ชาวบ้านทำตามแนวทางที่ถูกต้อง

- ให้ชาวบ้านเขียนและปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ในทางปฏิบัติท่านฝึกให้ชาวบ้าน ‘ทำในสิ่งที่เขียน และเขียนในสิ่งที่ทำ’ เพื่อให้มั่นใจว่าชาวบ้านสามารถดำเนินการตามแผนและสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ ท่านยังได้ริเริ่มและประสบความสำเร็จในโครงการอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ ได้แก่:

ตัวอย่างโครงการที่ประสบความสำเร็จ

1.โครงการสามหมื่นโมเดล’ สร้างอาชีพผู้ลี้ภัยในพื้นที่เขตชายแดน โดยจังหวัดตากเป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับพม่าระยะความยาวประมาณ 400 กิโลเมตร จากท่าสายางลงมาระยะทาง 30,000 กิโลเมตร ลงมาถึงอุ้มผาง โดยทีมงานของ ศาสตราจารย์ กฤษณา ไกรสินธุ์ ได้เริ่มปฏิบัติงานโดยได้รับเชิญจาก UN Woman ให้ไปช่วยเหลือผู้ลี้ภัย (Refugee Assistance) ซึ่งเป็นชาวพม่าหรือโรฮิงญาที่เป็นชาวมุสลิม และจากนั้นก็ได้มีการเชิญไปปฏิบัติงานที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยสามารถสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน (Creating Sustainable Livelihoods) โดยให้ความรู้และสร้างอาชีพที่ยั่งยืนให้แก่ผู้ลี้ภัยผ่านการปลูกพืชพื้นบ้าน เช่น ขมิ้น พริกกะเหรี่ยง และสมุนไพรอื่นๆ เช่น ฟ้าทะลายโจร มะแว้งต้นและมะแว้งเครือ เป็นต้น

2.โครงการช่างเผือกโมเดล’ มุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ภาคเหนือ และขยายโครงการไปในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งประสบปัญหาภูเขาหัวโล้นจากการปลูกข้าวโพดและกะหล่ำปลีโดยการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก ท่านจึงได้ส่งเสริมการปลูกพืชทางเลือก เช่น พริกกะเหรี่ยงและผักหวานบนเขา มะขามหวานและถั่วเหลือง ซึ่งช่วยป้องกันดินถล่มและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

3.โครงการจำปาศรีโมเดล’ จังหวัดชัยภูมิ ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรในพื้นที่ภาคอีสาน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่มหาวิทยาลัยในจังหวัดมหาสารคาม และที่อำเภอบรบือ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งโครงการจำปาศรี มีชื่อเสียงจากการค้นพบมะแว้งเครือ สามารถใช้เป็นยาแก้ไอได้ดี นอกจากนี้ยังมีการผลิตเครื่องแกงอินทรีย์ Organic Curry Paste ที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลก ซึ่งวัตถุดิบได้มีการคัดเลือกมาจากโครงการต่าง ๆ ทั้ง 6 โครงการที่ท่านดำเนินการ เช่น พริกกระเหรี่ยงจากโครงการสามหมื่น อำเภอแม่แจ่ม เกลื่อนำมาจากจังหวัดปัตตานี กะป็นำมาจากจังหวัดสตูล ขมิ้นชันมาจากบ้านตาขุนจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยคัดสรรนำวัตถุดิบที่ดีที่สุดมาทำเครื่องแกง และได้ระบุสรรพคุณเครื่องแกงที่แตกต่างจากแหล่งผลิตอื่น ๆ และมีการกระจายรายได้แก่เกษตรกรเมื่อมีการจำหน่ายได้จำนวนมากซึ่งส่งผลดีต่อเกษตรกร โดยได้มีการส่งออกอย่างแพร่หลายไปยังประเทศจีน ประเทศสวีเดนและประเทศอื่น ๆ

4.โครงการพฤษกษามณีโมเดล’ แปรรูปผักสุ่ยสมุนไพรที่อำเภอหมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ท่านได้ส่งเสริมการปลูกผักเคล ซึ่งเป็นผักที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เนื่องจาก อำเภอหมวกเหล็กมีโอโซนเป็นอันดับ 7 ของโลกทำให้เหมาะแก่การปลูกผักเคลและได้ผลผลิตที่ดี สามารถเก็บผลผลิตนั้นได้ปีละ 2-3 ครั้ง และได้นำผักเคลและผลผลิตนมแพะนำไปแปรรูปที่โรงงานจะนะะ จังหวัดนราธิวาส ในการผลิตนมแพะ นมแพะ

อัดเม็ด และผักเคลอัดเม็ดที่มีสารอาหารและทานง่ายเหมาะสำหรับเด็กและผู้สูงอายุในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงโครงการล่าสุดที่เกาะทุ่งนางดำ จังหวัดพังงา โดยร่วมมือกับประชาชนประมาณ 200 กว่าคน เพื่อพัฒนาผักหวานป่าและสมุนไพรปลาไหลเผือก ซึ่งพบมากในพื้นที่ โดยมีเป้าหมายจะขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ ในอนาคต

บทสรุป: การสร้างความเท่าเทียมผ่านการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. เกสัชกรหญิง กฤษณา ไกรสินธุ์ เป็นตัวอย่างของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนผ่านการพัฒนาชุมชนและการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม การทำงานของท่านไม่เพียงแต่ช่วยเหลือผู้ป่วยในประเทศไทยและแอฟริกา แต่ยังช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศ และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตยา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หรือการเสริมสร้างศักยภาพให้กับชุมชน ผลงานของท่านจึงเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

จากการถอดบทเรียนประสบการณ์และผลงานที่ผ่านมา ท่านได้ฉายภาพให้เห็นว่าความสำเร็จที่แท้จริงคือการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยท่านน้อมนำแนวคิดของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่เน้นการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ซึ่งท่านเชื่อว่า การ ‘เข้าถึง’ เป็นกระบวนการที่ยากที่สุด ท่านเน้นความสำคัญของการมีความจริงใจและการสร้างความเข้าใจระหว่างคนในชุมชน เพื่อให้การพัฒนานั้นควรเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยยึดหลัก 3 ประการ:

- Empowerment: มุ่งเน้นการสร้างความรู้และทักษะให้กับคนในชุมชน เพื่อให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองได้
- Understanding the Difference: สอนให้คนในชุมชนเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ
- Encouraging Dignity: สร้างความภาคภูมิใจในตนเอง และเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ แล้วขยายผลไปสู่กลุ่มใหญ่ เพื่อให้เกิดเครือข่ายที่เชื่อมโยงกัน

ทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างความสุขและความสำเร็จที่ยั่งยืน ตามแนวทางของในหลวง รัชกาลที่ 9 ที่เน้น “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา”